

MET DE BESTE WENSEN VOOR HET NIEUWE JAAR

Utrechtse nieuwjaarsprenten uit vroegere eeuwen

(Foto: Rotterdam, Atlas van Stolk).

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT
TENTOONSTELLING 19-12-1981 - 31-1-1982

Met de beste wensen voor het nieuwe jaar

Vroeger – vooral in de 18de en 19de eeuw – werden op 1 januari van deur tot deur nieuwjaarsprenten afgegeven. De bezorgers waren in het dagelijks leven torenwachter, klepperman, lantaarnopsteker, asophaalder of riooluithaalder. Met het aanbieden van de nieuwjaarsprenten probeerden zij een fooi te krijgen: een extraatje bij het karige loon.

Nieuwjaarsprenten uit vroeger eeuwen zijn geen exclusiviteit van de stad Utrecht. Dergelijke prenten werden ook elders verspreid. De tentoonstelling "Met de beste wensen voor het nieuwe jaar" besteedt echter uitsluitend aandacht aan Utrechtse nieuwjaarsprenten.

Het aantal nieuwjaarsprenten dat tegenwoordig bewaard is gebleven, is, in verhouding tot de massale verspreiding in vroeger eeuwen, uiterst gering. De kwaliteit, zowel van het gebruikte papier als van de afbeeldingen en teksten, waren in de meeste gevallen niet van dien aard dat ze van meet af aan studie- of verzamelobjecten waren. Tegenwoordig denkt men daar anders over. Nieuwjaarsprenten bevatten tal van gegevens over het doen en laten in vroeger eeuwen. Enkele aspecten worden in deze tentoonstelling belicht.

Nieuwjaar

Het vieren van de overgang van het oude naar het nieuwe jaar gaat, voor zover bekend, terug op de Germanen. Een nieuwjaarsdag zoals wij die tegenwoordig kennen, bestond bij de Germanen niet. Zij vierden een winterfeest: niet één feest-dag, maar een feest-tijd. Die periode duurde twaalf dagen, of beter gezegd, twaalf nach-

ten: de Germanen spraken immers van nachten.

Na de kerstening plaatste de kerk aan het begin van deze "Twaalf Nachten" Kerstmis, en aan het einde Driekoningendag. Middein kwam de Romeinse nieuwjaarsdag van 1 januari.

Schieten en schenken

Een aantal "moderne" gebruiken rond de jaarwisseling vindt zijn oorsprong in een verleden. Het verbranden van kerstbomen, zoals dat tegenwoordig gebeurt, gaat bijvoorbeeld terug op het aanleggen van vuren bij de Germanen.

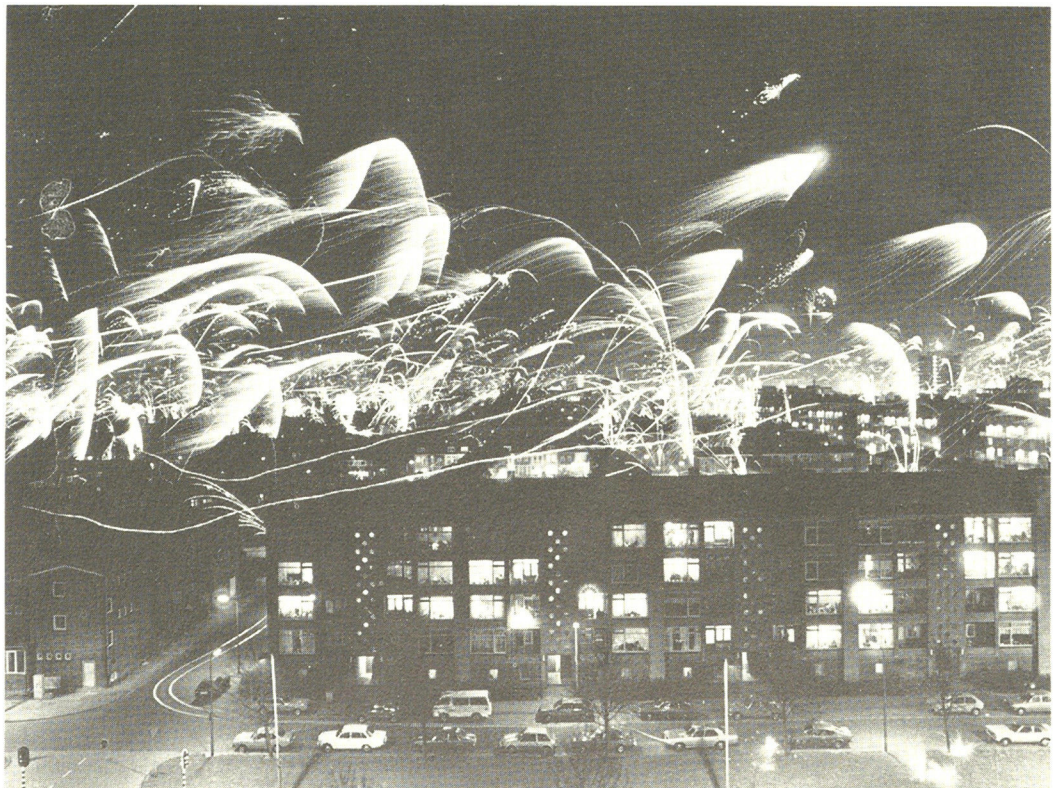
Het schieten, het afsteken van vuurwerk en het luiden van klokken, zoals dat ook tegenwoordig gebeurt bij de overgang van het oude naar het nieuwe jaar, gaat eveneens terug op de Germanen, die van mening waren dat in de periode van de "Twaalf Nachten" de geesten van de doden terugkeerden op aarde om er kwaad te doen. Door lawaai probeerden de Germanen deze geesten te verdrijven.

Een ander gebruik – het geven van een geschenk – vindt zijn oorsprong in de Romeinse tijd. Op 1 januari hielden de Romeinen "geschenkendag". Met het Romeinse Rijk verdween niet de "geschenkendag" op 1 januari, maar wel de diepere betekenis ervan. "Geschenkendag" werd langzamerhand "bedeldag".

Protesten van kerk, staat en stad

De nieuwjaarsfeesten van de Romeinen werden bij de kerstening sterk afgekeurd. Katholieke geestelijken spraken hun afkeer uit over het uitbundig vieren van nieuwjaar.

Na de Reformatie, in de tweede helft van de

Het afsteken van vuurwerk onder een harde wind bij de overgang van 1980 naar 1981, zoals dat in Utrecht te zien was vanaf de studentenflats aan de Van Lieflandlaan (Foto: Utrechts Nieuwsblad)

16de eeuw, was het vooral de Hervormde Kerk die zich verzette. Geregeld is er sprake van de ontering van Gods Kerk en de christelijke leer door het vieren van nieuwjaar.

Niet alleen de kerkelijke, maar ok de wereldlijke overheid verzette zich tegen de "heidense manier van doen".

Karel V bepaalde dat nieuwjaarswensen, almanakken en andere dergelijke geschriften ter goedkeuring voorgelegd dienden te worden aan de inquisiteurs.

De placcaten die in de steden werden uitgevaardigd waren vooral gericht tegen de agressieve wijze waarop men op nieuwjaarsdag ging bedelen. Mogelijk leidden dergelijke verbodsbepalingen ertoe dat men almanakken en nieuwjaarsprenten ging verkopen of – tegen een fooi – aanbieden.

Kalender, almanak, prent etc.

Nieuwjaar is het moment bij uitstek om een *kalender* – een indeling van het jaar in maanden en dagen – te schenken of te krijgen. Soms vormt de kalender een onderdeel van een *almanak*: een jaarboek met een veelheid aan informatie of specifieke gegevens over het komende jaar. Naast concrete informatie, zoals bijvoorbeeld over jaarmarkten, bevatten almanakken weersvoorspellingen, fantasievolle tips etc. Van groot belang waren de vermeldingen van gezondheidsregels, met recepten en geneesmiddelen.

Kalenders en almanakken werden aan het eind van het jaar verspreid en deden het gehele daarop volgende jaar dienst.

De *nieuwjaarskaart*, zoals men die tegenwoordig per post verstuurt, komt eerst in de 19de eeuw in gebruik. Vóór die tijd kende men de *wensbrief*, gemaakt door kinderen en bestemd voor ouders, familieleden, verwanten of bekenden.

Verwant aan de wensbrief is de *nieuwjaarsbrief*.

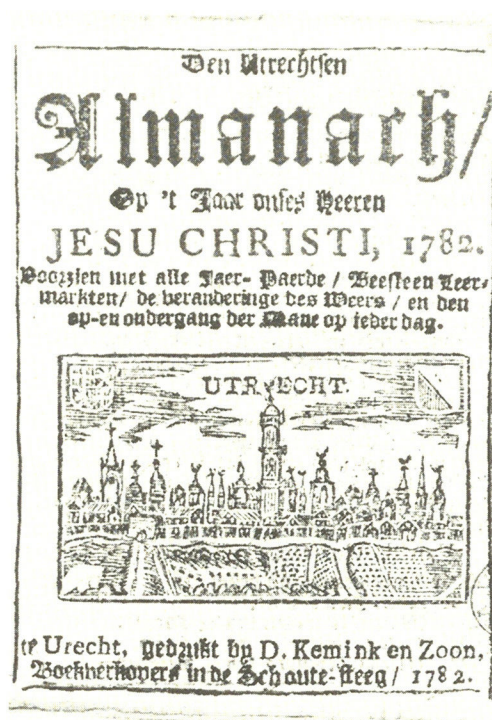
De *nieuwjaarsprent* werd in hoofdzaak door volwassenen aangeboden. De nieuwjaarsprent is een gedrukt blad, waarop de wensen voor het nieuwe jaar, gewoonlijk op rijm, vergezeld gaan van een afbeelding. Die afbeelding houdt verband met het beroep van degenen die de prent ter gelegenheid van het nieuwe jaar huis aan huis aanboden.

Bijzonder was de *nieuwjaarspenning*, die in de 17de en 18de eeuw ter gelegenheid van de jaarwisseling werd geschonken. Eenvoudiger waren de *munten* die als nieuwjaarspenningen werden geslagen.

Bezorgers

In de 16de eeuw waren het vooral de rederijkers die met de jaarwisseling hun wensen door middel van nieuwjaarsprenten aanboden.

Wie later, vooral in de 18de en 19de eeuw, nieuwjaarsprenten aan de man brachten, wordt opgesomd in de "Nieuwejaarswensch, van de Toren-Wachters" uit 1817:

Titelpagina van *Den Utrechtschen Almanach*, in 1782 gedrukt bij Kemink en Zoon (Foto: Utrecht, Gemeentelijke Archiefdienst)

*Pruikemakers, vuilnisman,
Lichtopstekers, klepperman,
Schoenelappers, kranteloopers
Ja zelfs zwavelstokverkoopers,
Blinde, lamme, kreuple liën,
Allen zijn op straat te zien.*

*Kleeremakers en barbiers,
Bakkers, slaggers, huurkoetsiers,
Ja wie zou hen alle weten
'k Heb mij zelve nog vergeten,
'k Wensch glukzalig Nieuwejaar
Is de leus van allegaar....*

Ondanks de veelheid van beroepen die in deze "Wensch" wordt vermeld, waren de bezorgers van nieuwjaarsprenten in Utrecht voornamelijk personen die in de stad zorgden voor netheid, orde en rust: de klepperman, de torenwachter, de askarman, de riooluithaalder...

Ontwerpers

Er zijn maar enkele ontwerpers van Utrechtse nieuwjaarsprenten met name

Gezicht op de Maliebrug, het huis Bellevue en het Lepelenburg te Utrecht, in 1781 getekend door J. van Hiltrop, die ook ontwerpen voor afbeeldingen op nieuwjaarsprenten vervaardigde (Foto: Utrecht, Gemeentelijke Archiefdienst)

bekend. Van slechts één ontwerper kan gezegd worden dat hij als kunstenaar in Utrecht enige betekenis had: Jan van Hiltrop. Over de biografie van Van Hiltrop is echter nauwelijks meer bekend dan dat hij als tekenaar en graveur werkzaam was in de tweede helft van de 18de eeuw.

Techniek

De afbeeldingen op de Utrechtse nieuwjaarsprenten zijn, wat de techniek betreft, houtsneden, kopergravures of litho's. Kopergravures komen niet zoveel voor.

Tot het midden van de 19de eeuw werd meestal gebruik gemaakt van houtsneden, daarna van litho's. De drukkerij P.W. van de Weijer, die in de tweede helft van de 19de eeuw te Utrecht de meeste nieuwjaarsprenten drukte, was gespecialiseerd op het gebied van de lithografie. De naam "Boek-, Steen- en Plaatdrukkerij van P.W. van de Weijer" werd vanaf 1866 veranderd in "Stoomdrukkerij".

De "mode" van litho's heeft echter niet kunnen verhinderen dat ook in de tweede helft van de 19de eeuw nog houtsneden voor afbeeldingen op Utrechtse nieuwjaarsprenten werden gebruikt.

De drukkerij van P.W. de Weijer te Utrecht, zoals A. Grolman deze in 1894 in een aquarel heeft vastgelegd. De Weijer was in de 19de eeuw dé drukker van nieuwjaarsprenten in Utrecht (Foto: Utrecht, Gemeentelijke Archiefdienst)

Boek- en Steendrukkerij van P.W. van de Weijer.
Gruizenmarkt, Utrecht
Gepl.: 31 Mei 1894.

Ingekleurde nieuwjaarsprenten zijn in Utrecht zeldzaam.

Uitzonderlijk is de gouden opdruk op de nieuwjaarsprenten van de asophaalders uit 1868 en 1869.

Drukkers

Het wel of niet vermelden van drukkersnamen op Utrechtse nieuwjaarsprenten is vrij willekeurig; vaste regels bestonden daar niet voor.

In de 18de eeuw was Dirk Kemink – vanaf 1777 werd dat Dirk Kemink en Zoon – in Utrecht de favoriete drukker van nieuwjaarsprenten. Naast Kemink was Pieter Muntendam in de 18de eeuw te Utrecht actief als drukker van nieuwjaarsprenten. Uitzonderlijk zijn prenten die, eveneens in de 18de eeuw, gedrukt werden bij Oudemeyer en bij Besseling. In de tweede helft van de 19de eeuw werden de meeste Utrechtse nieuwjaarsprenten gedrukt "Ter Boek-, Steen- en Plaatdrukkerij van P.W. van de Weijer".

De teksten

In de teksten van de Utrechtse nieuwjaarsprenten is naast de wensen, de opmerkingen over het beroep van degenen die de prenten aanbieden en allerlei andere informatie, meestal een moraliserende tendens te bespeuren. Het verleden verdwijnt, het nieuwe komt en wat dat nieuwe betreft hoopt men op alles wat goed is.

Het schema is voor de meeste nieuwjaarsprenten hetzelfde. Bovenaan het blad is een afbeelding weergegeven, die betrekking heeft op de activiteiten van de persoon of de groep die de wens aanbiedt. Een enkele maal wordt bij de afbeelding de naam of de initialen van de maker vermeld. Onder de afbeelding is in duidelijke termen aangegeven wie de prent aanbiedt en tot wie men zich richt; gewoonlijk is daar het jaartal vermeld. Dan volgt de eigenlijke wens, in de meeste gevallen in de vorm van een gedicht of rijm. Aan het slot van de tekst wordt vrijwel altijd herhaald wie de "dienstwillige dienaars" zijn die de wens aanbieden.

Geheel onderaan ténslotte treft men geregeld de naam van de drukker aan.

Oudste nieuwjaarsprent

De oudst bekende Utrechtse, maar ook Noordnederlandse nieuwjaarsprent, dateert, volgens een opschrift in de marge, uit 1584.

Op de afbeelding staan twee boden van Willem van Oranje aan weerszijden van een oranjeboom, waarin het wapen van Oranje-Nassau hangt.

De naam van de ontwerper van de afbeelding is bekend uit de aantekeningen op de prent: A. Lodewijk. Uit die kanttekeningen blijkt verder dat Adriaen en Nicolaes van Zuijlen en Willem van Drielenburg aan ontvanger Frans Both opdracht gaven om de nieuwjaarswens te doen overbrengen aan Willem van Oranje.

(Foto: Utrecht, Gemeentelijke Archiefdienst)

Wij, de Heeren en Burgers van Utrecht, zenden u, met de Nieuwejaarswenschen, de volgende Wenschen toe:

1. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

2. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

3. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

4. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

5. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

6. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

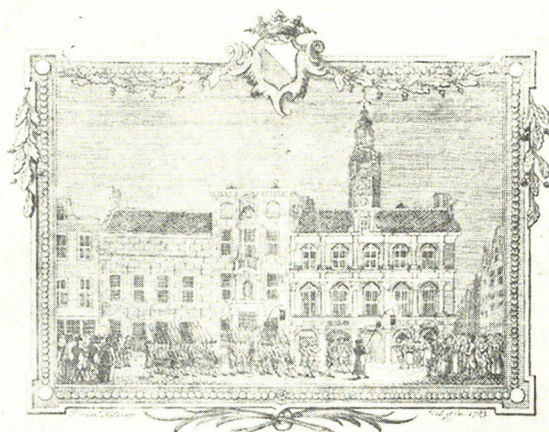
7. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

8. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

9. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

10. Dat de Heeren en Burgers van Utrecht, in het Nieuwejaar, met de Heeren en Burgers van de andere Steden en Landen, in vrede en vriendschap, samen zullen wonen.

(Foto: Rotterdam, Atlas van Stolk)

AAN DE WEL EDELE MANHATTE HEEREN
O F F I C I E R E N
E N
R O T G E Z E L L E N
DER LOFFELIJKE
S C H U T T E R Y E
DER STAD UTRECHT,
WORD DEZE NIEUW - JAARZANG MET SCHULDIGE HOOGACHTING EERBEDIG OPGEDRAGEN DOOR HUNNE
L I C H T D R A G E R S .

Wij, de voore Utrechtsche Burgers
Met rozen en Falken - Licht
Gedienstig naar hun Wapen staan,
Wij vlechten onzen Plakket,
En voegen, met dit Nieuwejaar
Ook ook by de andere Wenschen - Schenken.

Geen Ampt, dat by het onze halt
In Glim of in gewicht!
T is onze Heide, die over - al
De Dierstern verlicht;
Wij zenden Utrechtsche Schutters
Een Glim, een Vaar, een Luitier by.

Trekt Utrechtsche Schutters ter Wagt
Wij wijzen hun het Spoor
En, kibben de weg tot Merken by,
Wij Seppen moedig voort,
En drijven weg de Zwarte Nait
Voort 't maiken van der Blijgen Wagte

Schoon in der Blijgen herne vult
T Geweer cingering Klinkt,
T is alles ruit, zo lang de Glim
Van hun Geweer niet Blinft
Hoe fan die Blijken, en hoe niet
Om Falken - Licht zyn bystand loof!

Al Storm en Waar de zwarte Luit,
Die alles Ruit en Kraakt,
Wij vlechten, dat het Falken - Licht
In onze Haden blinkt,
En zenden Utrechtsche Schutters,
Een Glim, een Vaar, een Luitier by.

En fierlijk is ons Amptje ook, —
Gevoelen onze Huid,
Die 's Avonds Draupe van Puk en Smoor; —
En schoon het form was Beant,
Wij achten Storm, noch Vaar, noch Pyn;
Voor om in 't alijd Zonnefijn.

Maar loozen wy doos, Regen (Hui),
Of Rillend van de Noos,
Dan weeten wy, dat die ons zig
Om grang verrooven zou;
Daar aan de Beantje geve
Om Ampt tot eer en Luitier by.

T verhooven dan op uwe gant,
O Brave Burgers!
Geef ont een Nieuwen Luit en Maat;
De mistet ons slyd by,
De doet ons weeten dat ge alid
Van Ampten moogt zyn bevyd.

De OFFICIER en ROTGEZEL
Nog lang geseend zy
Den Vaden van het Valken!
Zyn trouwe veldion wy!
Zy vreeken wy geen togenheit,
Maar leven slyd wel te vrien.

JAN JACOB LOOT en HENDRIK van ROMMEL.

gebruik om het nieuwe jaar "in te blazen"
weergegeven.
De tekst op de oudste nieuwjaarsprent van
de torenwachters, uit 1781, maakt duidelijk
waarom de Buurkerk gebruikt wordt voor de
afbeeldingen: de torenwachter zat "Ter
Nachtwagt hoog geplaatst op de Buur-
Kerks-Tooren". Om het half uur blies hij op
zijn trompet. Het getoeter was het sein dat
alles veilig was. Was er brand, dan sloeg de
torenwachter onmiddellijk alarm.

Wens van de lichtdragers der schutterij
Van de lichtdragers der schutterij in Utrecht
is slechts één nieuwjaarswens bekend. Op
de prent zijn schutters weergegeven, die
de wacht optrekken voor de avond en de
nacht. Vanzelfsprekend ontbreken daarbij
de beide lichtdragers niet.
Het decor voor de afbeelding op de prent
wordt gevormd door de huizen Hasenberg
en Lichtenberg, het toenmalige stadhuis.
De prent werd, blijkens een opschrift, in
1783 ontworpen door J. van Hiltrop.

Wensen van de klepperlieden
Er zijn slechts twee nieuwjaarsprenten van
de Utrechtse klepperlieden bekend. De
afbeelding die voor deze prenten werd ge-
bruikt, komt ook voor op een nieuwjaars-
prent van "De pekstokken", één van de
burgercompagnieën van de Utrechtse
schutterij.
De klepperlieden dienden hun "klep te rep-
pen by tyde van brand, straatschenderye,
huysbraeck, dieverye, geweld of eenig an-
der ongemak". Voorts moesten ze, ieder in
zijn eigen wijk, "hunnen roep doen" en het
uur omroepen.
In 1826 werd de taak van de Utrechtse
klepperlieden ondergebracht bij de "alge-
meene Politie".

(Foto: Utrecht, Gemeentelijke Archiefdienst)

Nieuwe Jaars Heil en Zegenwensch
Opgedragen aan de Wel Ed. Adel. Magistraat, metgeaders aan alle Heeren, Burgers en Inwoners der
Stad Utrecht. door de
KLAPPERLIEDEN.

De Nieuwe Jaars Heil en Zegenwensch
Opgedragen aan de Wel Ed. Adel. Magistraat, metgeaders aan alle Heeren, Burgers en Inwoners der
Stad Utrecht. door de
KLAPPERLIEDEN.

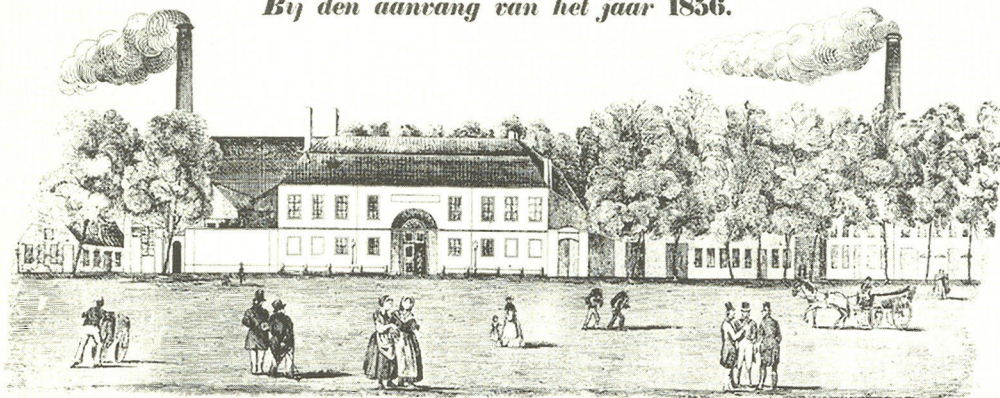
NIEUWEJAARS HEIL- EN ZEGENWENSCH,

Eerbiedig opgedragen aan de Edel-Achtbare Heeren BURGEMEESTER en WETHOUDEREN en verdere INGEZETENEN van UTRECHT.

DOOR DE

GAZ-LANTAARNOPSTEKERS,

Bij den aanvang van het jaar 1856.

Wij, die 't kunstmatig licht ontsteken
Der duisternis, haar kracht verbreken,
Den nacht herscheppen in een' dag;
Wij, die hij de ed'le gaz-verlichting
Ons nuttig maken in verplichting,
Die vroeger eenmaal nimmer zag.

Wij wagen het U aan te spreken,
(Wanneer het immers is gebleken
Dat wij aan onze taak voldoen)
Om bij 't vermeerdren van de jaren,
Een' heilwensch voor U te vergaren,
Die tegenspooden mag vergoën.

Gij, Ouders, die bij vele spruiten,
Zoo dikwerf uwen wensch moogt uiten
Tot hunn' verstandontwikkeling:
De spruit der gaspijp is het voorbeeld,
Waarvan de Chemicus beoordeelt:
Dat de oorsprong is haar vordering.

En brengen wij 't Bestuur de hulpe,
Die uwen weg met gaz vervulde,
Tot nut en sieraad van de Stad;
Zijn wijze leiding zij geprezen,
't Geluk moog' Hen ten leidstar wezen
Tot verlichting op hun pad.

Maak U ten nutte, in ruime mate,
De gaz-verlichting in uw' straten;
Zij hoede U voor een ongeluk,
Zij weer' de misdaad, leide uw' schreden,
Ontmask're de verborgenheden,
Beverijde U voor het dievenjuk.

Geniet de grootste gaaf op aarde,
Gezondheid, van onschatbare waarde
Voor U, en ieder huisgezin;
De voorspoedsbloem moge om U bloeien,
Uw kroost voordelig, welig groeijen; —
Treedt met dien regen 't jaar weer in.

Moge al wat ons tot nut kan strekken,
Besclaving en verlichting wekken;
Ons leiden tot veredeling;
De kunst, de wetenschappen bloeien,
De hoorn voor 'er overvloeije,
En zeg'ne zoo elk onderling.

Zoo moog' de Algoede, vele jaren,
Uw aller dierbaar leven sparen;
En gaat de levenskraan eens digt;
Gaat dan uw levensgaz verloren: —
De spruit — wordt boven weer herboren
Daar brandt een nog veel helder licht.

Uwen heilwenschenste Disponent.

De Gaz-Lantaarnopstekers.

(Foto: Utrecht, Gemeentelij-
ke Archiefdienst)

Wensen van de lantaarnopstekers

Utrechtse nieuwjaarsprenten van lantaarnopstekers zijn bekend uit de periode 1801-1862. Vanaf 1848 wordt uitdrukkelijk vermeld dat het gaat om nieuwjaarswensen van de "Gazlantaarn opstekers". Vanaf datzelfde jaar is op de prenten de Utrechtse gasfabriek van W.H. de Heus weergegeven. Dat gebouw lag aan de westzijde van het Vredenburg.

Als eerste grote gemeente in Nederland ging Utrecht er in 1862 toe over om zelf te zorgen voor stadsverlichting. De oprichting van de gemeentelijke gasfabriek aan de Blauwkapelseweg betekende het einde voor De Heus. Het betekende ook het einde van de Utrechtse nieuwjaarsprenten van de Utrechtse lantaarnopstekers.

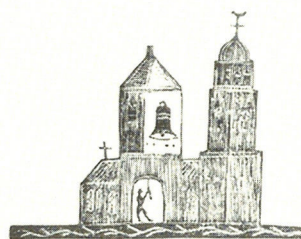
Wens van de klokkeluiders

Van de Utrechtse "Kerk- en Brandklokluiders" is slechts één nieuwjaarswens bekend; hij dateert uit 1829.

Steeds werd aangenomen dat de afbeelding op deze prent een combinatie was van de Utrechtse Buur- en Domkerk. Immers, de brandklok hing in de toren van de Buurkerk, dus, zo redeneerde men, is één van de torens die van de Buurkerk; de andere was dan Utrechts trots, de Domtoren. In feite gaat het om een primitieve weergave van de Utrechtse Nicolaïkerk.

Wensen van de riooluithaalders

De jaren waarin de Utrechtse riooluithaalders hun nieuwjaarswensen aanboden zijn beperkt: van 1859 tot 1876.

Kerk- en Brandklokluiders Nieuwejaars-Wensch,

AAN ALLE HEEREN, BURGERS EN INWOONERS VAN

UTRECHT,

Voor het Jaar 1829.

Wet is het voorrecht groot, geachte Burgerheeren!
Dat wij nog dienstbaar zijn, bij 't eindigen des jaars,
En steeds getrouw aan plicht U orders nimmer slaan,
Opdat gij door ons dienst geen onheil zoudt gesken,
Nog onbekend van tijd ter Kerk beoefd te gaan,
En U ook 't morgens wekt om spoedig optekaan.
Wat danklof heeft God ons 't verlopen Jaar gegeven,
Waarvoor zijn Burgerij in veiligheid mogt leven,
Gij weerd voor onheil steeds, en ook voor brand bewaard,
En andere rampen meer was onderscheiden aard.
Niet God die soms wel dacht, wil gunstig ook genezen,
Hij blijft voor U gewis een' trouwen Toeverlaat,
God kan ons zeker veel, zelfs boven bidden geven;
Laat ons in dankbaarheid, oprechtelijk voor Hem leven,
En ieder vrage zich: den Ik bliesse gezind?
Hoe zalig zou het zijn, daar Hij de deugd bemind.
Hoe weinig eerbied is er thans bij vele menschen,
Ja ongodsdienstigheid, dat anders was te wenschen,
En komt men onder het verklaren van Gods Woord,
Het wordt als niet gesicht, met aandacht niet gehoord.
Hela! die deugd wordt niet bij velen meer gevonden,
Niet steeds integereit, een overvloed van zonden;
Dus laat ons zijn 't Burgerheeren! te vinden in ons lot,
Dare wij door Godes gunst geregeld zijn van God.
Den Koning van ons Land, al onze achting waard,
Zijn naam, zijn eer te roem, word' overal vermaard.

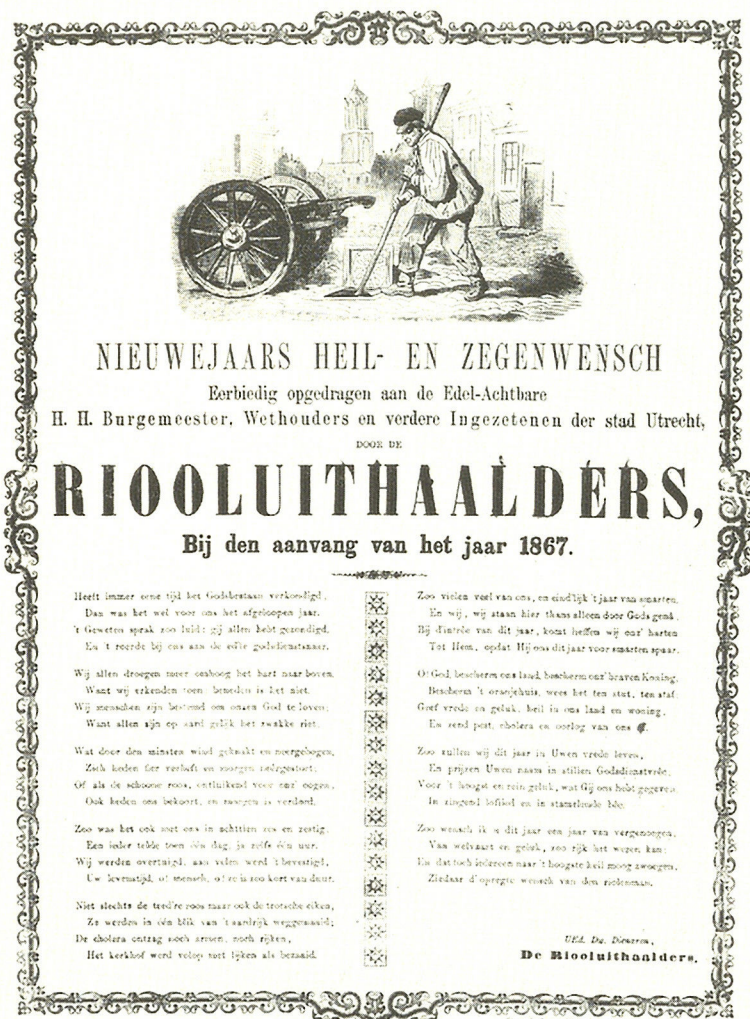

God schenke hem, en ook het Heilighste Heil,
Veel zegen in dit Jaar, hun trof geen leed noch kruis,
Heer Burgerheeren! God wil U weer wijheid geven,
Opdat wij door uw zong voorspoedig moge leven,
Met de Wethouders waerd Gij steeds zijn hulp gewaar,
Hij zegge U en de uwen, in het aanstaande Jaar.
De Lantaarn van de Sted' kom ik ook zegen wenschen;
O! leef nog lang tot heil voor vele Christen menschen,
Hij zegge uw werk, in 't aanstaande Jaar;
Werd eenmaal uit geest, dat knechten loon gewaar,
Hoorwilde Kerkeraad! God wil U zegen schenken
In het toekomstig Jaar, blijve U in gunst geschenken
Prinses! dat de Heer zijn' zegen U toevoegen,
Leef weer dit Jaar gezond, in vreugde en genoege,
Siet sinneert! maak God! hult en leef nog lang in vreugde,
En voort door 't Hemels hulp, het hart van Utrecht jeugd,
Hier roede dulten wij, geachte Burgerheeren!
En wenschen U hartlijk toe, een zalig Nieuwjaar!

RED. DW. DIENNAKS:

DE KERK- EN BRAND-
KLOKLUIDERS.

(Foto: Rotterdam, Atlas van
Stolk)

(Foto: Utrecht, Gemeentelijke Archiefdienst)

De afbeeldingen op de prenten tonen de riooluithaalter in vol bedrijf. Op de oudste nieuwjaarswensen van de riooluithaalders – die van 1859 en 1860 – fungeert als achtergrond een gedeelte van het gebouw van de “Steen-, Boek- en Plaatdrukkerij” van P.W. van de Weijer. Daar werden in de 19de eeuw de meeste Utrechtse nieuwjaarsprenten gedrukt.

“Moderne” nieuwjaarsprenten

Uit de 20ste eeuw zijn twee Utrechtse nieuwjaarsprenten bekend: een van de Steendrukkerij Lammerts van Bueren en een van “eenen braaven Orgelman”. Blijkens de tekst was de nieuwjaarsprent die Lammerts van Bueren in het oorlogsjaar 1942 uitgaf een surrogaat voor de kalender, die deze drukkerij gewoonlijk uitgaf. De nieuwjaarsprent van “eenen braaven Orgelman” werd in 1967 uitgegeven door Jules Jongenelen, in die jaren de populaire conservator van het Utrechtse Museum “Van Speeldoos tot Pierement”.

Met de beste wensen voor het nieuwe jaar

Nieuwjaarsprenten waren, vooral in de 18de en 19de eeuw, zeer verspreid. Van deze vorm van “massacultuur” is weinig bewaard

gebleven. Uit de overgebleven Utrechtse nieuwjaarsprenten is veel informatie te halen, zowel uit de afbeeldingen als uit de teksten.

Namen van makers of ontwerpers van Utrechtse nieuwjaarsprenten zijn nauwelijks bekend. Wanneer dat wel het geval is, dan zijn dat niet de “groten uit kunst en literatuur”.

In de 18de eeuwse teksten zijn christelijke leer en armoede schering en inslag; de 19de eeuwse teksten zijn iets vrijer én vrolijker. Aanhankelijkheid aan het huis van Oranje, waardering voor regeerders van stad en vaderland, respect voor leraren van kerk en universiteit komen telkens weer aan bod. Het eigen werk van de aanbieders van de prenten wordt natuurlijk niet vergeten: het is zwaar en lastig, maar die plicht volbrengt men gaarne voor 's werelds mooiste stad en zijn burgers!...

Colophon

Uitgave: Centraal Museum Utrecht, 1981
Tekst: J.A.L. de Meijere
Vormgeving: Ed te Boekhorst
Druk: Princo b.v. Culemborg